

Teser om Feuerbach

Denne teksten er hentet fra boka *Friedrich Engels – Ludwig Feuerbach og slutten på den tyske klassiske filosofien* utgitt av Oktober Forlag i 1981. Feil kan ha forekommet under digitaliseringsarbeidet.

TESER OM FEUERBACH

Skrevet av Marx i Brussel våren 1845 i notisboka hans fra 1844–47 under overskrifta *1. ad Feuerbach*. Offentliggjort av Engels første gang i 1888, som bilag til Engels' skrift *Ludwig Feuerbach og slutten på den klassiske tyske filosofien*. Engels hadde gjort noen redaksjonelle endringer i tesene. Her gjengis først en oversettelse av originalmanuset til Marx, deretter en oversettelse av tesene med de redaksjonelle endringene til Engels.

TESER OM FEUERBACH

Karl Marx, (1845)

1.

Hovedmangelen med all materialisme hittil (Feuerbachs medrekna), er at gjenstanden, virkeligheten, det sansemessige, bare blir fatta i form av *objekt* eller *anskuelse*; men ikke som *sansende menneskelig virksomhet, praksis*; ikke subjektiv. Derfor var det at den *virksomme* sida blei utvikla av idealismen, og ikke av materialismen, men abstrakt, fordi idealismen sjølsagt ikke kjenner den virkelige, sansemessige virksomheten som sådan. Feuerbach vil ha sansbare objekter som virkelig er forskjellig fra tankeobjektene; men han oppfatter

ikke sjøl den menneskelige virksomheten som *objektiv* virksomhet. I «Kristendommens vesen» ser han derfor bare den teoretiske innstillinga som den virkelig menneskelige, mens praksis bare blir forstått og fastholdt i sin skitten-jødiske framtoning. Han forstår derfor ikke betydningen av den «revolusjonære», den «praktisk-kritiske» virksomheten.

2.

Spørsmålet om den menneskelige tenkningen er objektivt sann – er ikke et teoretisk, men et *praktisk* spørsmål. I praksis må mennesket bevise sannheten, dvs. virkeligheten og makta, det dennesidige i tenkningen sin. Striden om tenkningen er virkelig eller ikke-virkelig – når tenkningen er isolert fra praksis – er et reint *skolastisk* spørsmål.

3.

Den materialistiske læra om forandring av omstendighetene og oppdragelsen, glømmer at omstendighetene må endres av menneskene og at oppdrageren sjøl må bli oppdratt. Derfor må den dele samfunnet i to deler, der den ene delen er heva over den andre.

Sammenfallet av endring i omstendighetene og den menneskelige virksomheten eller det at menneskene forandrer seg sjøl, kan bare fattes og forstås fornuftsmessig som *revolusjonær praksis*.

4.

Feuerbach går ut fra den religiøse sjølfremmedgjøringa, fordoblinga av verden i en religiøs og en verdslig verden. Arbeidet hans består i å oppløse den religiøse verden i sitt verdslige grunnlag. Men at det verdslige grunnlaget rive dette verdslige grunnlaget er splitta i seg sjøl og motsier seg sjøl. Dette må altså både bli forstått i seg sjøl i sin motsigelse og bli praktisk revolusjonert. F.eks., nå som en har oppdaga at den jordiske familien er hemmeligheten bak den

himmelske, må den førstnevnte sjøl tilintetgjøres teoretisk og praktisk.

5.

Feuerbach er utilfreds med *abstrakt tenkning*, og vil ha anskuelse. Men han forstår ikke sanseligheten som praktisk sansende virksomhet av mennesket.

6.

Feuerbach løser opp det religiøse vesen i det menneskelige vesen. Men det *menneskelige* vesen er ikke noe iboende abstrakt i enkeltindividet. I virkeligheten er det summen av de samfunnsmessige forholda.

Feuerbach, som ikke går inn på kritikken av dette virkelige vesenet, blir derfor tvunget til:

1. å abstrahere fra historias gang og fastsette det religiøse gemyttet for seg og forutsette et abstrakt – *isolert* – menneskelig individ;

2. derfor kan vesen bare bli fatta som «art», som den indre, stumme allmennhet som *naturlig* binder de mange individene sammen.

7.

Feuerbach ser derfor ikke at «det religiøse gemyttet» sjøl er et samfunnsmessig produkt og at det abstrakte individet som han analyserer, tilhører ei bestemt samfunns form.

8.

Alt samfunnsmessig liv er vesentlig *praktisk*. Alle mysterier som forleder teorien til mystisisme finner sin fornuftige løsning i den menneskelige praksisen og i forståelsen av denne praksisen.

9.

Det høgste den anskuende materialismen kommer til, dvs. den materialismen som ikke forstår det sansemessige som praktisk virksomhet, er anskuelsen av enkeltindivider og av det borgerlige samfunnet.

10.

Standpunktet til den gamle materialismen er det borgerlige samfunnet, standpunktet til den nye er menneskesamfunnet eller den samfunnsmessige menneskeheten.

11.

Filosofene har bare *tolka* verden forskjellig, det det kommer an på, er å *forandre* den.

TESER OM FEUERBACH

Karl Marx, (1888)

1.

Hovedmanglen med all materialisme hittil – Feuerbachs medrekna – er at gjenstanden, virkeligheten, det sansemessige bare blir fatta i form av *objekt* eller *anskuelse*; ikke som *menneskelig sansende virksomhet*, praksis; ikke subjektiv. Derfor skjedde det at den *virksomme* sida blei utvikla av idealismen og ikke av materialismen – men bare abstrakt, for idealismen kjenner naturligvis ikke den virkelige, sansemessige virksomheten som sådan. Feuerbach vil ha sansbare objekter som virkelig er forskjellige fra tankeobjektene; men han fatter ikke sjøl den menneskelige virksomheten som *objektiv* virksomhet. I «Kristendommens vesen» ser han derfor bare den teoretiske innstillinga som den virkelig menneskelige, mens praksis bare blir forstått og fastholdt i sin skitten-jødiske framtoning. Han forstår derfor ikke betydningen av den «revolusjonære», den «praktisk-kritiske» virksomheten.

2.

Spørsmålet om den menneskelige tenkningen er objektivt sann, er ikke et teoretisk, men et *praktisk* spørsmål. I praksis må mennesket bevise sannheten, dvs. virkeligheten og makta, det dennesidige i tenkningen si. Striden om ei tenkning er virkelig eller ikke-virkelig, når denne tenkningen er isolert fra praksis, er et reint *skolastisk* spørsmål.

3.

Den materialistiske læra om at menneskene er produkter av omstendigheter og oppdragelse, og at endra mennesker altså er produkter av andre omstendigheter og endra oppdragelse, glømmer at omstendighetene nettopp blir forandra av mennesket og at oppdrageren sjøl må bli oppdratt. Den kommer derfor nødvendigvis til å dele samfunnet i lo deler, og av dem er den ene heva over samfunnet (som f.eks. hos Robert Owen).

Sammenfallet av endring i omstendighetene og den menneskelige virksomheten kan bare bli fatta og forstått fornuftsmessig som *omveltende praksis*.

4.

Feuerbach går ut fra den religiøse sjøl-fremmedgjøringa, fordoblinga av verden i en religiøs, forestilt verden og en virkelig verden. Arbeidet hans består i å oppløse den religiøse verden i sitt verdslige grunnlag. Han overser at etter at dette arbeidet er fullført, står hovedsaka igjen å gjøre. Den kjensgjerningen at det verdslige grunnlaget hever seg over seg sjøl og fester seg i skyene som et sjølstendig rike, kan nemlig nettopp bare forklares med at dette verdslige grunnlaget er splitta i seg sjøl og motsier seg sjøl. Dette må altså sjøl for det første bli forstått i sin motsigelse og så bli praktisk revolusjonert ved at motsigelsen blir overvunnet. Etter at det f.eks. blei oppdaga at hemmeligheten bak den hellige familien var den jordiske, må nå den førstnevnte sjøl bli kritisert teoretisk og omvelta i praksis.

5.

Feuerbach er utilfreds med abstrakt tenkning og appellerer til den *sansemessige anskuelsen*. Men han fatter ikke det sansemessige som praktisk sansende virksomhet av mennesket.

6.

Feuerbach løser opp det religiøse vesen i det menneskelige vesen. Men det menneskelige vesen er ikke noe iboende abstrakt i enkeltindividet. I virkeligheten er det summen av de samfunnsmessige forholda.

Feuerbach, som ikke går inn på kritikken av dette virkelige vesenet, blir derfor tvunget til:

1. å abstrahere fra historias gang og fastholde det religiøse gemyttet for seg og forutsette et abstrakt – *isolert* – menneskelig individ;

2. hos han kan derfor del menneskelige vesen bare bli fatta som «*art*», som den indre, stumme allmennheten som bare *naturlig* binder de mange individene sammen.

7.

Feuerbach ser derfor ikke at det «religiøse gemyttet» er et *samfunnsmessig produkt*, og at det abstrakte individet som han analyserer, i virkeligheten tilhører ei bestemt samfunnsform.

8.

Det samfunnsmessige livet er vesentlig *praktisk*. Alle mysterier som forleder teorien til mystisisme, finner sin fornuftige løsning i den menneskelige praksisen og i forståelsen av denne praksisen.

9.

Det høyeste den anskuende materialismen driver det til, dvs. den materialismen som ikke forstår det sansemessige som praktisk virksomhet, er anskuelsen av enkeltindivider i det

«borgerlige samfunnet».

10.

Standpunktet til den gamle materialismen er det «*borgerlige*» samfunnet; standpunktet til den nye materialismen er *menneskesamfunnet*, eller den samfunnsgjorte menneskeheten.

11.

Filosofene har bare *tolka* verden forskjellig; men det det kommer an på, er å *forandre* den.

Etter den teksten Engels offentliggjorde i 1888.